

Role soudního znalce při řešení sporu (1. část)

prof. Ing. Vladimír Smejkal, CSc., LL.M.¹⁾,
Vysoké učení technické v Brně, Fakulta podnikatelská

1. Úvod

Spory, týkající se dodávek informačních systémů/informační techniky (IS/IT) se velmi často týkají odborných otázek, tj. zda bylo poskytnuto plnění odpovídající smlouvě a jaká je kvalita tohoto plnění, popř. v souvislosti s reklamčním řízením zda a jaké vady plnění se v dodávce IS/IT vyskytují.

K zodpovězení odborných otázek jak před zahájením sporu, tak v jeho průběhu bývají vyzýváni různí odborníci a organizace. Jsou to konzultanti a jiní experti, odborné firmy, vědeckovýzkumné a univerzitní instituce, zájmová sdružení a jakékoliv další subjekty – fyzické nebo právnické osoby, které mohou odpovědět na popsané otázky.

Významnou a zvláštní úlohu mezi těmito experty a expertními pracovišti hrají soudní znalci, popř. znalecké ústavy (dále jen znalci). Je tomu tak proto, že jde o přísedící, státem jmenované osoby, které mají zvláštní postavení podle mnoha právních předpisů ČR. Jejich role při řešení sporu, ať už má toto řešení jakoukoliv formu, je proto významná, přímo nezastupitelná. Jestliže jsou zmiňovány různé formy řešení sporu, jako jsou negociace (vyjednávání mezi stranami), mediace (řešení konfliktu pomocí prostředníka – mediátora), arbitráž (rozhodčí řízení) či soudní řízení, čím se stává proces řešení sporu formálnějším, tím větší význam má znalecký posudek. Ale bez významu není opatření si znaleckého posudku ani pro interní potřebu, tj. ještě ve stadiu rozhodování, zda vůbec do sporu jít a jakou zvolit formu.

Znalecký posudek je jedním, byť velmi významným druhem důkazu. Český právní řád přistupuje k formám důkazů velmi liberálně, neboť neomezuje formu důkazů a nařizuje tzv. volné hodnocení důkazů orgánem, před nímž jsou důkazy vykonávány. Principy neomezení formy důkazů a jejich volného hodnocení jsou formulovány v právních předpisech dosti obecně tak, aby je bylo možné bez problémů aplikovat i na elektronickou podobu důkazů:

– Za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Pokud není způsob provedení důkazu předepsán, určí jej soud (§ 125 občanského soudního řádu).

– Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí

takového důkazu (§ 89 odst. 2 trestního řádu).

- K provedení důkazů lze užít všech důkazních prostředků, které jsou vhodné ke zjištění stavu věci a které nejsou získány nebo provedeny v rozporu s právními předpisy. Jde zejména o listiny, ohledání, svědeckou výpověď a znalecký posudek (§ 51 odst. 1 správního řádu).
- Jako důkazních prostředků lze užít všech prostředků, jimiž lze ověřit skutečnosti rozhodné pro správné stanovení daňové povinnosti a které nejsou získány v rozporu s obecně závaznými právními předpisy. Jde zejména o různá podání daňových subjektů (příznání, hlášení, odpovědi na výzvy správce daně apod.), o svědecké výpovědi a znalecké posudky, veřejné listiny, zprávy o daňových kontrolách, protokoly a úřední záznamy o místním šetření a ohledání, povinné záznamy vedené daňovými subjekty a doklady k nim apod. (§ 31 odst. 4 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků).
- Za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit skutkový stav, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů a právnických osob, listiny, ohledání, jakož i výslech účastníků (§ 49 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).
- Soud rozhodne, které z navržených důkazů provede, a může provést i důkazy jiné. (§ 52 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní).
- Zákon umožňuje kontrolorům požadovat na kontrolovaných osobách, aby ve stanovených lhůtách předložily originální doklady a další písemnosti, záznamy dat na paměťových médiích prostředků výpočetní techniky, jejich výpisy a zdrojové kódy programů, vzorky výrobků nebo jiného zboží (§ 11 písm. b zákona o státní kontrole č. 552/1991 Sb.).

Z uvedených definic je zřejmé, že se český právní řád neomezuje na konkrétní provede-

ní důkazů, na konkrétní technologie. Zákon předpokládá, že pokud není přímo v zákoně předepsáno, soud určí způsob provedení důkazu podle povahy konkrétního důkazního prostředku. Jak v soudním, tak správním řízení je zakotveno hodnocení důkazů podle úvahy příslušného orgánu, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti. Lze předpokládat, že podobně budou postupovat např. i rozhodčí orgány.

2. Legislativní vymezení znalectví

2.1 Právní úprava týkající se znalců

Postavení znalců (a tlumočnicků) je v ČR upraveno:

1. zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen ZnalZ),
2. vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Podle dosavadní úpravy ZnalZ (§ 2) znaleckou činnost vykonávají pouze znalci zapsaní do seznamu znalců; znaleckou činnost vykonávají také ústavy (§ 21). Osoby nezapsané do seznamu znalců mohou být v řízení před orgány veřejné moci ustanoveny znalci jen výjimečně za podmínek stanovených v § 24 zákona.

Podle § 3 ZnalZ jmenuje znalce pro jednotlivé obory a odvětví ministr spravedlnosti nebo předseda krajského soudu v rozsahu, v němž je ministrem spravedlnosti k tomu pověřen.

V souvislosti s problematikou IS/IT nyní přicházejí v úvahu zejména obor kybernetika, odvětví výpočetní technika, přičemž pro zajištění širšího úhlu pohledu a/nebo působení při posuzování zvláštních otázek lze považovat za vhodné i jmenování v oborech, jako jsou elektronika nebo kriminalistika. V případě, že mají být posuzovány i otázky cen plnění a jejich přiměřenosti, přichází v úvahu obor ekonomika – odvětví ceny a odhady a/nebo odvětví řízení, plánování a organizace ekonomiky. Je třeba zdůraznit, že členění oborů a odvětví je asi 40 let staré a neodpovídá příliš realitě vývoje vědy a techniky, popř. celé společnosti za tuto dobu. Přesto se lze – při troše základní orientace – dobrat vhodného zaměření znalce, a to také prostřednictvím tzv. specializace, což je již dobrovolné členění sloužící právě pro orientaci, co je „hlavní parketa“ nebo užší odbornost znalce. Takovými specializacemi mohou být např. informační systémy, software, ochrana dat apod.

¹⁾ Prof. Smejkal je členem Legislativní rady vlády ČR a soudním znalcem v oborech ekonomika, elektronika, kybernetika, kriminalistika a autorské právo.

2.2 Znalci v procesních předpisech

2.2.1 Občanskoprávní řízení

Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dále jen OSŘ) předpokládá provedení důkazu znaleckým posudkem, a to podle ust. § 127, podle kterého platí:

1. Závise-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, vyžádá soud u orgánu veřejné moci odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření, ustanoví soud znalce. Soud znalce vyslechne; znalci může také uložit, aby posudek vypracoval písemně. Je-li ustanoveno několik znalců, mohou podat společný posudek. Místo výslechu znalce může se soud v odůvodněných případech spokojit s písemným posudkem znalce.
2. Je-li pochybnost o správnosti posudku nebo je-li posudek nejasný nebo neúplný, je nutné požádat znalce o vysvětlení. Kdyby to nevedlo k výsledku, soud nechá znalecký posudek přezkoumat jiným znalcem.
3. Ve výjimečných, zvláště obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení, může soud ustanovit k podání znaleckého posudku nebo přezkoumání posudku podaného znalcem státní orgán, vědecký ústav, vysokou školu nebo instituci specializovanou na znaleckou činnost.
4. Účastníkovi, popř. i někomu jinému, může předseda senátu uložit, aby se dostavil ke znalci, předložil mu potřebné předměty, podal mu nutná vysvětlení, podrobil se lékařskému vyšetření, popř. zkoušce krve, anebo aby něco vykonal nebo snášel, jestliže to je k podání znaleckého posudku třeba.
5. Za vydání odborného vyjádření podle odstavce 1 náleží finanční úhrada, stanoví-li tak zvláštní předpis.

Novela zákonem č. 218/2011 Sb. účinná od 1. září 2011 změnila dikci odst. 1 tak, že

je preferována možnost odborného vyjádření orgánu veřejné moci. Důvodem je představa ministerstva spravedlnosti, že tak budou sníženy výdaje – náklady na řízení, neboť drtivá většina takovýchto vyjádření bude zdarma. Protože ale většina odborných otázek je složitá a jde o posouzení konkrétní věci, odborná vyjádření obvykle nepostačují a následuje zavedený postup posuzování znalcem. Změna nastala i v odst. 2, kde je preferováno vysvětlení před přezkoumáním – zřejmě opět z důvodu úspornosti. Nejdůležitější změnou je ale zařazení nového § 127a.

Doposud podle občanského soudního řádu a judikatury Nejvyššího soudu, jestliže znalec podal posudek mimo řízení na základě žádosti účastníka, nešlo o provedení důkazu znaleckým posudkem ve smyslu § 127 OSŘ, nýbrž o důkaz listinou podle § 129 OSŘ. Váhu znaleckého posudku měl tedy pouze posudek vypracovaný znalcem ustanoveným soudem; posudky opatřené účastníky řízení měly povahu pouze tzv. listinného důkazu. Na tuto skutečnost bylo dlouhodobě poukazováno s tím, že takto byly „upozaďeny“ mnohdy kvalitní posudky podané špičkovými odborníky jen z důvodu, že byly zpracovány na základě žádosti některého z účastníků, oproti posudkům znalců ustanovených soudem, přestože tyto znalci mnohdy neměli vhodnou kvalifikaci, nebyli nejlepšími odborníky nebo posudek zpracovali nepřilíš kvalitně.

Od 1. září 2011 platí ustanovení § 127a, podle kterého, jestliže znalecký posudek předložený účastníkem řízení má všechny zákonem požadované náležitosti a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při vykonávání tohoto důkazu stejně, jako by šlo o znalecký posudek vyžádaný soudem. Soud umožní znalci, kterého některá ze stran požádala o znalecký posudek, nahlédnout do spisu nebo mu jinak umožní seznámit se s informacemi potřebnými pro vypracování znaleckého posudku.

2.2.2 Trestní řízení

V trestním řízení je podávání znaleckých posudků upraveno v § 105 trestního řádu. Jsou-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborné znalosti, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení a v řízení před soudem předseda senátu znalce. O přibrání znalce se vyrozumí obviněný a v řízení před soudem též státní zástupce. Jiná osoba se o přibrání znalce vyrozumí, jestliže je k podání znaleckého posudku třeba, aby tato osoba něco konala nebo strpěla.

2.2.3 Rozhodčí řízení

Podle principů občanského soudního řízení mohou, ale nemusí postupovat rozhodci. Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, totiž v ustanovení § 19 uvádí, že strany se mohou dohodnout na postupu, kterým mají rozhodci vést řízení, přičemž rozhodci postupují v řízení způsobem, který považují za vhodný. Vedou rozhodčí řízení tak, aby bez zbytečných formalit a při poskytnutí stejné příležitosti k uplatnění práv všem stranám byl zjištěn skutkový stav věci potřebný pro rozhodnutí sporu. Přitom ale podle § 20 rozhodci mohou vyslyšet svědky, znalce a strany, jen když se k nim dobrovolně dostaví a poskytnou výpověď. Také jiné důkazy mohou provádět jen tehdy, jsou-li jim poskytnuty. Zákon sice předpokládá v ustanovení § 30, že nestanoví-li zákon jinak, užijí se na řízení před rozhodci přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu. Podle názoru autora ale již citované ustanovení § 19 umožňuje větší kontradikci, a tedy i uznávání znaleckých posudků opatřených stranami. Nelze ovšem vyloučit, aby soud v případě, kdy je předloženo více posudků lišících se svými závěry, ustanovil vlastního znalce.

(dokončení příště)

Seminář Unie soudních znalců udělal dojem

10. května 2012 se konal v prostorách modřanského biografu odborný seminář pro soudní znalce, revizní techniky, projektanty a další pracovníky v oboru elektro. Tuto akci pořádala Unie soudních znalců ve spolupráci s Elektro službami Miroslav Šnobl a Ing. Miloslav Valena. Na programu byly pod mottem *Rozbor mimořádných událostí z pohledu soudních znalců* praktické zkušenosti soudních znalců při řešení soudních sporů v České republice a na Slovensku. Přednášky byly mj. tematicky zaměřeny na objasnění mimořádných událostí při porušení bezpečnosti práce z pohledu soudního znalce, rozbor několika znaleckých posudků z hlediska poškození vnitřních instalací budov (EMC), ri-

Tým specialistů vyšetřovatelů z HZS hl. města Prahy v živé diskusi s účastníky semináře – vlevo Ing. Jiří Kutáč, předseda Unie soudních znalců při zahájení semináře (foto: K1)

zika spojená s návrhem, montáží, revizí a údržbou anténních a satelitních systémů či trestní odpovědnost soudního znalce, revizního technika, projektanta a provozovatele elektrických zařízení. Mimořádný ohlas měla přednáška na téma elektrická energie jako iniciátor požáru a rozbor konkrétních případů, kterou prezentoval tým tří specialistů na vyšetřování těchto

případů z Hasičského záchranného sboru hl. města Prahy. Součástí této akce byla také výstavka měřicích přístrojů.

Všichni účastníci semináře obdrželi osvědčení o absolvování kvalifikačních seminářů ve smyslu norem ISO 9000 a požadavků podle příslušných norem ČSN.

(K1)